

Калошин В. Ф. старший науковий співробітник
Інституту професійно-технічної освіти НАПН
України, кандидат технічних наук, доцент, старший
науковий співробітник, заслужений працівник
освіти України

Гоменюк Д.В. директор ННЦ ПТО НАПН України,
заслужений працівник освіти України

ЯК СТВОРИТИ СИТУАЦІЮ УСПІХУ В НАВЧАННІ

Дати дітям радість праці, радість успіху в навчанні, збудити в їхніх серцях почуття гордості, власної гордості – це перша заповідь вихователя.

В.Сухомлинський

Проте філософія сучасного виховання і навчання **занадто багато місця** віділяє невдачі дитини, учня, як такій, що межує з педагогікою насилля, і тому істотно ускладнює процес утворення та зберігання оптимістичних рис, позитивної Я-концепції особистості, більш того — сприяє виникненню дитячого песимізму.

Подоланню такого негативного становища в освітньому середовищі буде сприяти використання в навчально-виховному вчителями педагогіки успіху, яка спрямована на створення умов для успіху та розвитку особистості учня, надання можливості кожному вихованцю відчувати радість досягнення успіху, усвідомити свої здібності та віру у власні сили.

У словнику російської мови *Ожегова* слово «успіх» розглядається в трьох значеннях: як удача в досягненні чого-небудь; як суспільне визнання і як гарні результати в роботі, навчанні.

Успішність є соціальною якістю, саме тому важлива особистісна *якість – соціальний оптимізм*. Успіх усвідомлюється дитиною в процесі придбання соціального досвіду й досягається нею за рахунок прикладених зусиль і старань. Досягнення успіху в будь-якій діяльності завжди сприяє самоствердженню особистості, появі віри в себе, у свої можливості, в ефективне становлення в соціумі.

Отже, головний зміст діяльності педагога полягає в тому, щоб кожен учень був успішний, це сприяє розвитку впевненості учня в собі, підвищенню самооцінки, розвитку почуття власної значимості.

Основним механізмом у рішенні цього завдання стає *ситуація успіху*. На думку *А.С. Белкина*, ситуація – це сполучення умов, які забезпечують успіх, а сам успіх – результат подібної ситуації.

Ситуація успіху – це цілеспрямований, спеціально організований комплекс умов, що дозволяє учневі досягти значних результатів у діяльності, які супроводжуються позитивними емоційними, психологічними переживаннями.

Проживаючи ситуацію успіху, учень здобуває почуття власного достоїнства, успіх приводить його до усвідомлення власної компетентності.

Ситуація - це те, що здатний організувати вчитель. Переживання радості, успіху - явища, що викликають почуття самодостатності, психологічний комфортності, емоційній стабільності.

В цілому, успіх - поняття неоднозначне, складне, має різне трактування.

Із соціально-психологічної точки зору - оптимальне співвідношення між очікуваннями навколишніх, особистості й результатами її діяльності. Кожний член співтовариства, яким би великим або малим воно не було, завжди оточений системою, так званих, експектацій (очікувань) від його вчинків, дій, лінії поведінки. Зрозуміло, і сама особистість несе в собі ціле сузір'я різних очікувань стосовно рідних, близьких членів тої формальної або неформальної групи, у яку вона входить. Людина чекає певних вчинків, які задовольняють її надії (побоювання) і цього ж чекають від неї.

У тих випадках, коли очікування особистості збігаються або перевершують очікування навколишніх, найбільш значимих для особистості, можна говорити про успіх. Може мінятися те коло людей, думкою яких дорожить особистість, але суть успіху не міняється.

Із психологічної точки зору успіх – це переживання стану радості, задоволення від того, що результат, до якого особистість прагнула, або збігся з рівнем домагань (очікувань, надій), або перевершив їх.

На базі цього стану формуються нові, більше сильні мотиви діяльності, міняються рівні самооцінки, самоповаги. У тому випадку, коли успіх робиться стійким, постійним, може початися свого роду реакція, що вивільняє величезні, сховані до певного часу можливості особистості.

З педагогічної точки зору ситуація успіху – це цілеспрямоване, організоване сполучення умов, при яких створюється можливість досягти значних результатів у діяльності як окремо взятої особистості, так і колективу в цілому.

Навіть разове переживання успіху може докорінно змінити стан учня, змінити ритм і стиль його життєдіяльності, взаємин з навколишніми. Безумовно, велика увага при цьому приділяється етичній, моральній стороні успіху (своїм успіхом я зобов'язаний навколишнім, мій успіх - це результат завзятої праці, мій успіх не є перешкодою для інших учнів тощо).

У педагогічному сенсі успіх може бути результатом продуманої, підготовленої тактики вчителя. Успіх - категорія не абстрактна. Радість успіху молодшого учня відрізняється від радості підлітка. Молодший учень не стільки усвідомлює успіх, скільки переживає. Підліток і усвідомлює, і переживає, але не завжди може докопатися до його джерел, не завжди адекватно оцінює його. Старший учень, як дорослий, підходить до свого успіху або невдачі аналітично, шукає їхніх корінь, намагається прогнозувати свої можливості.

В основі очікування успіху - прагнення заслужити схвалення; прагнення затвердити своє "Я", свою позицію, зробити заявку на майбутнє.

Таким чином, щоб відбувся успіх необхідно створити оптимальне співвідношення між очікуваннями навколишніх, особистості й результатами її діяльності.

У цьому випадку ситуація успіху є своєрідним «пусковим механізмом» подальшого розвитку особистості учня. Якщо учень не має успіху в різних видах діяльності, у спілкуванні з однолітками, у дозволі соціальних конфліктів або в подоланні невдач, то в нього можуть виникнути проблеми при входженні в доросле життя. Отже, необхідною умовою розвитку особистості, її захищеності, психологічного комфорту є формування згуртованого й дружнього шкільного колективу, створення доброзичливої атмосфери в класі.

У цілому, в школі можна та потрібно створити умови для розвитку й формування потреб і здатностей кожного учня, що дозволяє зробити більш успішну, результативну й ефективну діяльність, що є значимим для учня й педагога. Крім того, самореалізація особистості педагога є умовою для самореалізації особистості учня, і навпаки, успішний особистісний ріст учня - стимул для розвитку особистості педагога.

Створення ситуації успіху - одна з умов гуманізації навчально-виховного процесу. Втім, вона буде результативна за умови співробітництва між вчителями й учнями. І тільки в тому випадку, якщо учні будуть випробовувати успіх у пізнанні навколишньої дійсності.

Розглянемо ці умови. В процесі навчальної діяльності положення вчителя й учня далеко не рівнозначно. Вчитель пов'язаний з учнями цілою системою формальних і неформальних зв'язків, за характер яких він несе відповідальність перед суспільством, перед родиною учня, що вчиться, перед учнем і перед своєю совістю. Потрібно частіше розмовляти з учнем, вибираючи для цього теми цікаві для нього, побажання, потреби, щоб допомогти йому успішно пройти складний шлях особистісного самовизначення. Вчитель повинен прагнути бути відвертим і відкритим, намагатися вселити сили в учня, тобто вчитель і учень повинні перебувати в рівноправних позиціях: відвертість учителя повинна бути спрямована до учня, як до людини. Педагог повинен бачити особистість, визнавати її неповторність, незамінність, поважати думки, почуття учнів, право на свободу вибору. Цим він визнає їхню рівність, їхнє право на співробітництво, у яких би офіційних відносинах вони не склалися.

Іншими словами, рівність - завжди співробітництво, але не всяке співробітництво - рівність. Співробітництво - це взаємоповага особистостей, готовність допомагати самореалізації їхніх можливостей, оптимальна віра в майбутнє. Співробітництво не можна розглядати тільки як спільну діяльність або добре налагоджена взаємодія. Весь зміст співробітництва в тій радості, що воно дає. Радість і її очікування повинні пронизувати все життя й діяльність учня. Очікування радості - джерело його руху вперед. Не має очікування - немає й творчої особистості. Радість сама по собі не виникає, її пальне - успіх. Обов'язковий і неодмінний успіх, що окриляє людини.

Таким чином, співробітництво є необхідною умовою для особистісного самовизначення учнів. Воно сприяє відкриттю перед учнями перспективи їхнього росту, допомагає домагатися радості успіху, а також реалізувати одну

з головних завдань навчально-виховного процесу - допомогти усвідомити свої можливості й повірити в себе.

Співробітництво вчителя й учнів, засноване на любові до останніх, прийняття їх як особистостей, припускає створення в навчальному процесі ситуацій переживання успіху.

Надійним шляхом створення ситуацій успіху є диференційований підхід до визначення змісту діяльності й характеру допомоги учнем при її здійсненні. Природними в цьому випадку повинні бути й словесні, заохочення, що підбадьорюють учня, що викликають у нього впевненість у своїх силах, прагнення відповідати оцінці вчителя.

Велике значення в створенні ситуацій успіху також має загальна морально-психологічна атмосфера виконання тих чи інших завдань, оскільки це значною мірою знімає почуття непевності, остраху приступитися до виконання складних завдань.

Таким чином, організація співробітництва між вчителем і учнями, створення відносин довіри й взаєморозуміння, переживання радості й успіху гуманізують процес навчання, формуючи в його учасників упевненість у собі й повагу. Тільки співробітництво дозволить вчителю, і орієнтуватися на успіх учня, і створювати спеціальні ситуації, що сприяють переживанню ним емоційного підйому.

В цілому, головний зміст діяльності вчителя полягає в тому, щоб створити кожному вихованцеві ситуацію успіху. Тут важливо розділити поняття «успіх» і «ситуація успіху». Ситуація - це сполучення умов, які забезпечують успіх, а сам успіх - результат подібної ситуації. Ситуація це те, що здатний організувати вчитель: переживання ж радості, успіху щось більш суб'єктивне, сховане значною мірою для зовнішнього спостереження. В цілому, завдання вчителя складається в тому, щоб дати кожному зі своїх вихованців можливість пережити радість досягнення, усвідомити свої можливості, повірити в себе.

З'ясувавши, чим успіх є для учня перейдемо до розгляду деяких типів ситуацій успіху і алгоритму їх створення.

Несподівана радість - це почуття задоволення від того, що результати діяльності учня перевершили його очікування. З педагогічної точки зору, як вважає А. Белкін, несподівана радість - це результат продуманої, підготовленої діяльності вчителя. Вчитель повинен усвідомлювати свою причетність до успіху, осмислювати творчий початок у своїй діяльності, повинен бути переконаний у правильності застосовуваних методів. Важко говорити про якісь спеціальні прийоми створення несподіваної радості. Але щось загальне все-таки існує. Можна виявити певні закономірності, розробити своєрідні алгоритм педагогічних дій.

Розглянемо деякі прийоми “несподіваної” радості:

Приєм “Сходинки”. Мова йде про ситуації, коли вчитель веде вихованця поступально нагору, піднімаючись із ним по щаблях знань, психологічного самовизначення, знаходження віри в себе й навколишніх.

Алгоритм цього прийому включає в себе наступне:

1. Психологічна атака. Суть полягає в тому, щоб переломити стан психологічної напруги. Створення умов для входження в емоційний контакт.

2. Емоційне блокування. Суть полягає в тому, щоб локалізувати, заблокувати стан образи, розчарування, втрати віри у свої сили. Саме головне - допомогти учневі переосмислити свій неуспіх, знайти його причину з позиції: "неуспіх - випадковий, успіх - закономірний." Важливо переорієнтувати учня з песимістичної оцінки подій на оптимістичну.

3: Вибір головного напрямку. Необхідно встановити не тільки причину психологічної напруги особистості, але й визначити шляхи її нейтралізації.

4. Вибір різних можливостей. Необхідно створити умови, при яких учень, для якого створюється ситуація успіху, мав би приблизно рівні можливості виявити себе в порівнянні з однокласниками.

5. Несподіване порівняння. Може спрацювати один раз.

6. Стабілізація. Суть складається в тім, що приємна для окремого учня загальна реакція подиву, не виявилася єдиною, щоб несподівана радість трансформувалася в справджену.

У педагогічному алгоритмі цінність складається не тільки в дотриманні послідовності всіх операцій, але й у постійному підтвердженню її сумніву й прагненню порушити сформований порядок, шукати нові шляхи, нові сполучення дій.

Приєм "Даю шанс". Підготовлені педагогічні ситуації, при яких учень одержує можливість зненацька розкрити для самого себе власні можливості. Подібні ситуації вчитель може й не готувати спеціально, але його виховний дарунок виявиться в тім, що він цей момент не упустить, правильно його оцінить, зуміє його матеріалізувати.

Приєм "Сповідь". Цей прийом можна застосовувати в тих випадках, коли є надія, що щире звернення вчителя до кращих почуттів учнів одержить розуміння, породить відповідний оклик. Як його застосовувати - справа техніки досвіду, інтуїції й культури педагога. Тут треба все точно прорахувати, правильно спрогнозувати можливі реакції.

А чи повинен вчитель випробовувати несподівану радість?

Він, звичайно, може радуватися разом з учнем його досягненням, але відмінно знає, що ці досягнення були їм запрограмовані. Але можливо, що й для вчителя радість його вихованця може виявитися несподіваною, якщо він не припускав його прихованих можливостей, зльоту думок. Радість учителя може бути несподіваною, якщо він переконався, що результати учня виявилися вище очікуваних завдяки його моральній підтримці або завдяки застосуванню нових, не випробуваних дотепер методів, створенню нової психологічної ситуації.

Приєм "Впливай за нами". Його зміст полягає в тому, щоб розбудити дремаючу думку учня, дати йому можливість знайти радість визнання в собі інтелектуальних сил. Реакція навколишніх буде служити для нього одночасно й сигналом пробудження, і стимулом пізнання, і результатом зусиль(3,79).

Алгоритм цього прийому включає в себе наступне:

1. Діагностика інтелектуального тла. Пробудження розуму, коли учню хочеться наздогнати збіглих уперед однокласників.

2. Вибір інтелектуального спонсора. Простіше, прикріпити сильного учня. Для цього потрібні спонукальні мотиви, потрібний взаємний інтерес. Найбільш ефективний шлях - залучити до інтелектуального спонсорства старшокласника. Це дає багато переваг. Тут і реалізація почуттів «старшого», і усвідомлення власного інтелектуального «Я». У той же час слабкому учневі приємно приймати допомогу старшого, почувати його увагу. Він не випробовує свою принизливу слабкість перед однокласниками, у нього існує аванс довіри до можливостей свого спонсора.

3. Фіксація результату і його оцінка. Необхідно, щоб добра справа не залишилася поза полем зору дитячого колективу, одержало б його підтримку й саме головне - бажання повторити, розвинути його.

Приєм "Емоційний сплеск". Головна роль в ньому відведена вчителю. Слова його, безумовно, експромт, натхнення, справжній емоційний сплеск його широкого прагнення допомогти учневі, створити ситуацію успіху. Колосальний інтелектуальний потенціал ховається в кожному учню, якщо знайти спосіб запалити цей заряд, визволити його енергію, перетворити в ланцюгову реакцію, де просякнуте гарячим почуттям слово вчителя народжує зусилля, зусилля народжують думка, а думка розщеплюється на знання й відповідне почуття вдячності(3,84). В остаточному підсумку формується віра в себе, віра в успіх.

Приєм "Зараження". У педагогіці зараження може бути дуже ефективним засобом оздоровлення атмосфери колективу, джерелом успіху й загальної радості. Педагогічне зараження побудоване на точному розрахунку, у якому головне - вибір гносіоносія, тобто потужного джерела інтелектуального зараження (3,93). "Заразити" колектив інтелектуальною радістю можна в тому випадку, якщо успіх окремого учня стане стимулом для успіху інших, переросте в успіх багатьох, а усвідомлення цього успіху викличе радість усіх.

Алгоритм зараження включає в себе:

1. Позитивна єдність емоційного й інтелектуального тла колективу.
2. Вибір гносіоносія.
3. Створення ситуації змагальності й педагогічно доцільного суперництва.

4. Вибір адекватних стимулів змагання "зараження".

Механізм "зараження" побудований на передачі настрою від однієї мікрогрупи до іншої. Роль гносіоносія полягає в матеріалізації цих настроїв, у їхньому оформленні. В результаті підвищується інтелектуальне тло колективу, проявляється феномен співпереживання. Виростає самоповага колективу в цілому. Саме в цьому феномені й полягає глибокий зміст "загальної радості".

Загальна радість не являє собою однорідного цілого, вона завжди відбиває суму успіхів декількох мікрогруп учнів. Її усвідомлення, переживання визначається роллю цих мікрогруп. Головне в тім, щоб у

досягненнях учня навколишні бачили результати своєї праці, а сам учень розумів, що його радість - це радість підтримки, радість стану “свого серед своїх”.

Існує багато мотивів внутрішнього побудника до діяльності, що відбиває потребі особистості. Всіх їх важливо враховувати, використовувати, розвивати. Але немає більше коштовних мотивів для навчання, ніж інтелектуальні, в основі яких лежить потреба пізнавати світ, коли важливий не стільки результат, скільки процес пізнання. Вирощування пізнавального інтересу і є предметом турботи вчителя, що формує радість пізнання.

Приєм “Еврика”. Суть його полягає в тому, щоб створити умови, при яких учень, виконуючи навчальне завдання, зненацька для себе дійшов висновку, що розкриває невідомі для нього раніше можливості. Він повинен одержати цікавий результат, що відкрив перспективу пізнання. Заслуга вчителя буде полягати в тому, щоб не тільки помітити це особисте “відкриття”, але й усіляко підтримати учня, поставити перед ним нові, більше серйозні завдання, надихнути його на їхнє рішення. Потрібно пам'ятати, що:

- успіх відкриття треба довго й терпляче готувати, відкриваючи учневі можливі зв'язки, те, що він досяг, і те, що йому поки досягти не вдається;
- учневі варто постійно вселяти, що він може досягти недоступного, що в ньому вистачить сил, розуму. Потрібно вселяння, підтримка, установка на завтрашню радість;
- учень повинен бути переконаний, що успіхом він зобов'язаний, насамперед, самому собі.

Приєм “Лінія обрїю”. Один раз відкривши для себе захопливість пошуку, занурення в світ невідомого, учень може вже постійно прагнути до пошуку, незважаючи на труднощі, невдачі. У нього буде формуватися поважне відношення до можливостей людського розуму. Підкреслимо, що учень одержує радість не від п'ятирок, а від процесу пошуку!

Якщо вчитель робить учнів свідками своїх роздумів, якщо він показує рух своїх думок у рішенні якихось поставлених проблем, якщо він підводить учнів до того рубежу, у якого вони можуть зробити самостійний висновок і випробувати радість від подібного “осіяння”, отже він створив ситуацію, у якій навіть інтелектуально пасивний учень може відчути себе творчою особистістю.

Без відчуття успіху в учня зникає інтерес до навчального закладу й навчальних занять, але досягнення успіху в його навчальній діяльності утруднено рядом обставин, серед яких можна назвати недолік знань і вмінь, психологічні й фізіологічні особливості розвитку, слабка саморегуляція й інші. Тому педагогічно виправдане створення для учня ситуації успіху - суб'єктивне переживання задоволення від процесу й результату самостійно виконаної діяльності. Технологічно ця допомога забезпечується рядом операцій, які здійснюються в психологічній атмосфері радості й схвалення, створювані вербальними і не вербальними засобами.

Підбадьорливі слова й м'які інтонації, мелодійність мови й коректність звернень, так само як відкрита поза й доброзичлива міміка, створюють у сполученні сприятливе психологічне тло, що допомагає учневі впоратися з поставленою перед ними завданням.

В цілому алгоритм створення ситуації успіху включає в себе такі складові:

*зняття страху,
авансування успішного результату,
сховане інструктування учня в способах і формах здійснення діяльності,
внесення мотиву, персональна винятковість,
мобілізація активності або педагогічне вселяння,
висока оцінку окремої частини діяльності.*

Технологічні операції створення ситуацій успіху з їх призначенням та використанням відповідних мовних парадигм приведені нижче в таблиці.

Операція	Призначення	Мовна парадигма
1. Зняття страху	Допомагає перебороти непевність у власних силах, боязкість, острах самої справи й оцінки навколишніх.	«Ми все пробуємо й шукаємо, тільки так може щось вийти». «Люди вчаться на своїх помилках і знаходять інші способи рішення». «Контрольна робота досить легка, цей матеріал ми з вами проходили».
2. Авансування успішного результату	Допомагає вчителю виразити свою тверду переконаність у тім, що його учень обов'язково впорається з поставленим завданням. Це, у свою чергу, вселяє учневі впевненість у свої сили й можливості.	«У тебе обов'язково все буде гаразд.» «Я навіть не сумніваюся в успішному результаті».
3. Сховане інструктування учня в способах і формах здійснення діяльності	Допомагає учневі уникнути поразки. Досягається шляхом натяку, побажання.	«Можливо, найкраще почати з.....» «Виконуючи роботу, не забудьте щодо.....»
4. Внесення мотиву	Показує учневі заради чого, заради кого відбувається ця діяльність, кому буде добре після її виконання.	«Без твоєї допомоги твоїм товаришам не впоратися...»
5. Персональна винятковість.	Позначає важливість зусиль учня в майбутній або теперішній діяльності.	«Тільки ти й міг би....» «Тільки тобі я й можу довірити...» «Ні до кого, крім тебе, я не можу звернутися з цим проханням...»
6. Мобілізація активності або педагогічне вселяння.	Спонукає до виконання конкретних дій.	«Нам уже не терпиться почати роботу...» «Так хочеться скоріше побачити...»
7. Висока оцінка окремої	Допомагає емоційно пережити успіх не	«Тобі особливо вдалося те пояснення».

частини діяльності.	результату в цілому, а якоїсь його окремої деталі.	«Найбільше мені у твоїй роботі сподобалося...» «Найвищої похвали заслуговує ця частина твоєї роботи».
---------------------	--	--

Отже, педагогічне призначення ситуації успіху, полягає в створенні умов особистого індивідуального розвитку учня. Питання про її створення не може підніматися педагогом, якщо ним не враховується перспектива її переходу в ситуацію успіху, якщо вчитель не вірить у свого учня, не має оптимізму щодо його успіху. Задоволення від особистісних досягнень повинне супроводжувати його протягом досить значного періоду, можливо, навіть стати звичним для нього.

При створенні ситуації успіху допомога вчителя має бути непомітною, ненав'язливою, з тим, щоб учень була впевненим у тому, що успіху він досягнув лише завдяки власним зусиллям, наполегливості. Необхідно, щоб навіть найменші успіхи учнів, їхні зусилля і прагнення вчитись краще були помічені й підтримані вчителем. Особливо це важливо для учнів, що не користуються авторитетом у товаришів. Обстановка доброзичливості, вміння бачити краще в кожному, цінити й побачити кожного учня як особистість допомагає навіть слабшим повірити в себе. Що стосується похвали, то вона потребує певних умов її застосування, інакше може стати некоректним засобом позитивного підкріплення. Спробуємо назвати деякі з умов:

Хвалити потрібно переважно за власні зусилля, а не за те, що дано дитині від природи: здібності або зовнішні дані. Незаслужена похвала викликає заздрість товаришів, настроює їх проти вчителя.

Існує ще один метод позитивного підкріплення, який можна назвати створенням ситуації успіху. Вона також спрямована на зміцнення віри учня в себе, але потребує від педагога більших зусиль. Це може бути особлива допомога учню у підготовці уроків, надання матеріалів для виступів на уроці (реферату чи доповіді), попередня підготовка учня до сприйняття складної теми, організація допомоги з боку сильного учня та інше. Доречно нагадати класичний експеримент американських психологів. Вони виміряли за допомогою тестів рівень інтелекту в учнів одного класу, а потім схитрували, оголосивши, що найкращий результат показав один із «слабких» учнів. Через декілька місяців цей учень помітно покращив свою успішність, чого раніше з ним не бувало. Звичайно, тяжко «тиражувати» даний прийом у шкільній практиці, але як приклад створення ситуації успіху він є промовистим.

Отже, стратегія поведінки вчителя, що прагне виховувати правильні стосунки в колективі має полягати у тому, щоб не підкреслювати успіхи одних і неуспіхи інших; не протиставляти сильних слабким; помічати навіть найменші успіхи слабких учнів, але не підкреслювати це різко, як щось несподіване.

Обов'язковою умовою навчання є формування в учня почуття психологічної захищеності й безпеки, безумовне схвалення особистості учня в обстановці емпатії - прагнення педагога зрозуміти труднощі й проблеми,

що хвилюють учня, вияву до нього щирої теплоти й сердечної участі. Навіть позитивна мімічна реакція педагога чи лаконічне схвалення - це чимало. Привітне й радісне обличчя педагога - це воістину педагогічний внесок у формування ситуації успіху.

Створення саме такої міжособистісної атмосфери успіху долає перешкоди на шляху продуктивного навчання. У результаті безумовно позитивного ставлення з боку педагога відбувається підвищення самооцінки учня, що сприяє повному розкриттю творчого потенціалу особистості. Впевненість учня у власній цінності для «значимих інших» дає йому можливість для повнішої подальшої самореалізації.

В цілому, для практичного використання педагогіки успіху в навчальному процесі **рекомендуємо** вчителям **наступне**:

- *Проаналізуйте проведення вами занять з учнями (визначте на що ви більше робите акцент на успіхи чи невдачі учнів).*

- *Спробуйте знайти для себе аргументи, які переконують вас в тому, що «успіх у навчанні - єдине джерело внутрішніх сил учня, що народжує енергію для подолання труднощів і бажання учитися».*

- *Визначте для себе умови застосування педагогіки успіху в навчально-виховному процесі (власний педагогічний потенціал, індивідуальні особливості учнів, філософія позитивного мислення тощо).*

- *В залежності від ситуація, яка складається в навчально-виховному процесі використовуйте відповідну педагогічну стратегію досягнення успіху.*

- *Виберіть техніку підтримки, щоб допомогти учням відчувати свою інтелектуальну спроможність. Вони особливо потрібні учням, що страшаються невдач, відмовляються навіть від спроб що-небудь робити, мають потребу в особливих способах, що підвищують їхній рівень «Я можу».*

- *Сприяти ефективному використанню педагогіки успіху буде ваша позитивна установка щодо учнів. Сформулюйте її, та просякніть її за допомогою самонавіювання. Намагайтесь щоб її знали ваші учні.*

Література

1. Белкин А.С. Ситуация успеха. Как ее создать? М.: Просвещение, 1991.- 169 с.
2. Глассер У. Школы без неудачников. М.: Просвещение, 1991. – 71 с.
3. Занюк С. Мотивація та саморегуляція учня. – К.: Главник, 2004. – 96 с.
4. Калошин В.Ф Гоменюк Д.В., Сушенцева Л.Л. Методика Шаталова В.Ф.: сутність, здобутки, перспективи - К.: Київська Русь, 2008, - 44 с.
5. Калошин В.Ф. Педагогічні засади формування в учнів ПТНЗ оптимістичних якостей. /Професійно-технічна освіта. – 2011. - №1. – С. 34-36.
6. Коваленко Н.П. Психология успеха. – СПб.: Нева, 2003. – 160 с.
7. Невский Т. А. Трудный успех. М.: Просвещение, 1981. – 126 с.
8. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. /О.М. Пехота та ін. – К.: А.С.К., 2002. – 255 с.
9. Прихожан А.М. Психология неудачника – М.: Сфера, 1999. – 349 с.
10. Романовський О.Г. Філософія досягнення успіху. Психологічний аспект. – Х.: НТУ «ХП», 2007. – 592 с.

11. Сазоненко Г.С. Педагогіка успіху (досвід становлення акмеологічної моделі ліцею) – К.: Гнозис, 2004. – 684 с.
12. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям. - К.: Рад. шк., 1988. – 272 с.
13. Щербатых Ю. В. Психология успеха. – М.: Эксмо, 2007. – 560 с.
14. Шаталов В.Ф. Куда и как исчезли тройки. М.: Педагогика, 1979. - 175 с.